Gemeente Texel

.txl

Kadernotitie gemeentelijke kerktorens

Team **Beleid**
Februari 2020
Zaaknummer **1647136**

Inhoudsopgave

Voorwoord **5**

1 Wat willen we bereiken **7**
1.1 Doelstelling 7
1.2 Opdracht 7

2 Wat is de situatie **9**
2.1 Aanleiding 9
2.2 Huidige situatie 9

3 Wat zijn de kaders **11**
3.1 Trends en ontwikkelingen 11
3.2 Keuzemodellen 12

Bijlage Voorstel 2017-602 19

Voorwoord

In deze kadernotitie leest u over de aanpak, redenen, trends en ontwikkelingen.

Als deze kadernotitie overeen komt met de opdracht die u ons gegeven heeft, dan kunt u deze notitie vaststellen. Heeft u wijzigingen dan worden deze verwerkt.
Door met de kadernotitie (met eventuele wijzigingen) in te stemmen en een keuze te maken uit de voorgestelde opties, stelt u de kaders vast die bij de verdere uitwerking van belang zijn. Vervolgens gaan wij uitzoeken wat het kost, wie de betrokkenen zijn en wat een haalbare planning is.

1 Wat willen we bereiken

1.1 Doelstelling

Het doel is de instandhouding van de gemeentelijke kerktorens ook in de toekomst op peil te kunnen houden. Onderzocht wordt de effectiviteit van verschillende varianten van beheerstichtingen en –organisaties, zowel in het belang van de gemeente, van de kerkbesturen als de monumentale gebouwen zelf.

1.2 Opdracht

Vanuit de afdeling gebouwenbeheer is in 2017 bij de behandeling van de programmabegroting het voorstel gedaan om te onderzoeken of de gemeentelijke kerktorens ondergebracht zouden kunnen worden in een stichting. Dit voorstel is door de raad overgenomen als onderdeel van het voorstel 'Erfgoed behouden'(raadsvoorstel 2017-602B). Deze opdracht is ter hand genomen door de beleidsmedewerker monumenten en erfgoed van de gemeente Texel.
Gesproken is met de volgende personen en organisaties die op een of andere manier betrokken zijn of betrokken zouden kunnen worden bij een nieuwe situatie:

- Gebouwenbeheer gemeente Texel, Dirk van de Bijl
- Gemeentewerken Texel, Gerrit Berkelder, manager
- PKN De Waal Den Hoorn en De Koog (ook Stichting monumentale kerk op Texel)
- PKN Den Burg
- PKN Oosterend Oudeschild en De Cocksdorp
- Steunpunt monumenten en archeologie Noord-Holland, Ana van der Mark
- Stichting Dorpsherstel Texel
- Stichting monumenten Dongeradeel (gemeente Dongeradeel, Marco Feenstra)
- Stichting tot behoud van monumenten van de gemeente Súdwest Fryslân, Harm Haitsma

De inbreng van deze organisaties en personen zijn verwerkt in deze kadernotitie.

2 Wat is de situatie

2.1 Aanleiding

De gemeente Texel onderhoudt zeven kerktorens. Bij de afdeling gebouwenbeheer van de gemeente leefde het aloude uitgangspunt dat de gemeente geen subsidie bij de rijksoverheid kan aanvragen voor onderhoud van haar rijksmonumenten. In de nieuwe subsidieregeling van het Rijk is een voorkeursvolgorde vastgesteld. Daardoor krijgen aanvragen voor werelderfgoed en van professionele monumentenorganisaties voorrang in de verdeling van het rijkssubsidiebudget. Om ook in de toekomst het huidige onderhoudsniveau van de gemeentelijke kerktorens te kunnen garanderen is het wenselijk dat ook derde geldstromen kunnen worden aangeboord. Daarbij komt ook dat het bezitten en onderhouden van kerktorens niet langer als een kerntaak van de gemeente wordt gezien.

2.2 Huidige situatie

Als gevolg van een Staatsregeling uit 1798 is het eigendom van de toenmalige kerktorens in Nederland overgegaan op de burgerlijke gemeentes. De kerktorens van vóór 1798 behoren toe aan de gemeentelijke overheid, ook al is in het kadaster vaak opgenomen dat een kerktoren in het bezit is van de kerkelijke gemeente. Jurisprudentie heeft inmiddels uitgewezen dat de Staatsregeling uit 1798 nog steeds van kracht is, tenzij een toren door verjaring of overdracht op een andere eigenaar is overgegaan. Ook de gemeente Texel is eigenaar van de oude, monumentale kerktorens van Den Burg, De Cocksdorp, Den Hoorn, De Koog, Oosterend en Oudeschild. De kerktoren van De Waal dateert van 1961 en valt derhalve niet onder de Staatsregeling van 1798. De gemeente Texel heeft die toren sinds de bouw wel onderhouden en heeft zich op die wijze als eigenaar gedragen.

De splitsing in eigendom tussen de kerktoren en het overige deel van het kerkgebouw dient te worden gezien in zijn historische context. Kerktorens hadden in de 18e eeuw en ook nog daarna een belangrijke openbare functie, die losstond van de kerkdiensten. Zo werden de klokken gebruikt bij rampen, zoals brand of watersnood of om belangrijke evenementen aan te kondigen. Tevens fungeerde de toren als baken voor de scheepvaart, gevangenis of uitkijkpost. Met de Staatsregeling 1798 heeft men daarom willen bewerkstelligen dat de kerktorens eigendom zouden blijven van de burgerlijke overheid.

De gemeente Texel bezit zes oude kerktorens en onderhoudt één wederopbouwkerktoren. Het onderhoud van deze torens gebeurt onder regie en verantwoordelijkheid van de afdeling gebouwenbeheer. De torens zijn goed onderhouden. Het onderhoud van deze kerktorens staat jaarlijks voor € 46.560 op de begroting. Voor de financiering van het onderhoud aan deze monumenten heeft de gemeente weinig mogelijkheden voor externe fondsenwerving.
Bij de afdeling gebouwenbeheer van de gemeente leefde de veronderstelling dat de gemeente geen subsidie bij de rijksoverheid kan aanvragen voor onderhoud van haar rijksmonumenten. Decennia lang was dat een feit. Daarna is een aantal jaren in samenwerking met de kerken subsidie ontvangen vanuit de subsidieaanvraag van de kerken. Deze praktijk bevond zich in een grijs schemergebied en was mogelijk ongehoord. Deze praktijk is sinds 2012 beëindigd. Daarom is vanuit de afdeling gebouwenbeheer in 2017 bij de behandeling van de programmabegroting het voorstel gedaan om te onderzoeken of de gemeentelijke kerktorens ondergebracht zouden kunnen worden in een stichting. Dit voorstel is door de raad overgenomen. Inmiddels is duidelijk geworden dat de gemeente nu wél gebruik kan maken van de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM). Dat maakt dit onderzoek minder urgent maar zeker noodzakelijk vanwege de wijzigingen in de Rijkssubsidieregelingen en de veranderingen in het werkveld.

3 Wat zijn de kaders

3.1 Trends en ontwikkelingen

Omgevingskwaliteit en toeristisch/economisch perspectief

Kerkgebouwen bepalen in grote mate de omgevingskwaliteit van de dorpen. De torens zijn bakens in het landschap en markeren de dorpen op afstand. De centraal gepositioneerde kerken vormen het fysieke hart van een dorp. Er liggen generaties eilanders rond kerken begraven, en historie ligt er gestapeld en samengepakt met het cultureel erfgoed van Texel. Haal het hart uit de dorpen en je neemt de ziel mee.
De omgevingskwaliteit is in belangrijke mate de verantwoordelijkheid van de gemeente. Vanuit de Omgevingswet (waarschijnlijke inwerkingtreding 2021) heeft erfgoed een belangrijkere rol gekregen.
Erfgoed is een belangrijke pijler van het toeristisch product Texel. De kerk van Den Hoorn blijkt het meest gefotografeerde object op Texel te zijn. Het is dus van groot belang om voor zowel de eilanders als vanuit toeristisch/economische perspectief de dorpskernen en zeker het hart daarvan in goede conditie te houden. Dat betekent dat naar de toekomst toe het behoud van deze kerken optimaal gegarandeerd moet worden. Dat kan alleen als de kwaliteit en de continuïteit van het beheer op de lange termijn geborgd kan worden.

Stichtingen (en verenigingen) tot behoud van monumenten

Anders dan in 1798 is de burgerlijke functie van de kerktoren heden ten dage geminimaliseerd en wordt het bezit en onderhoud van kerktorens niet meer gezien als een kerntaak van de burgerlijke gemeente. De afgelopen decennia zien we dan ook een groeiend aantal stichtingen en verenigingen voor behoud van monumenten en erfgoed het kerkelijk vastgoed van gemeentes overnemen.
Nederland kent een veelheid aan organisaties voor het behoud en beheer van monumenten en erfgoed. Er zijn landelijk opererende organisaties zoals Vereniging Hendrick de Keyser, maar ook provincie- en objectgericht zoals de Stichting Oude Gelderse Kerken, die er ook zijn in Groningen, Friesland, Drenthe, Holland, Zeeland. Ook stadsgerichte monumentenstichtingen als Stadsherstel Amsterdam en Stadsherstel Utrecht bezitten en beheren lokaal erfgoed. Er zijn ook gemeentes die een stichting hebben opgericht om specifiek de monumentale gemeentelijk eigendommen over te nemen. Met name in Friesland is dat gemeengoed: de huidige Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest Fryslân (stichting SWF) is een samenvoeging van zes stichtingen met eenzelfde doel van de zes fusiegemeentes die nu Súdwest-Fryslân vormen. Ook andere Friese gemeentes kennen dergelijke stichtingen. Recentelijk nog heeft de gemeente Harlingen een stichting opgericht om zijn monumentale bruggen aan over te dragen.
Stichting Dorpsherstel Texel is een stichting die tot doel heeft erfgoed te behouden en te restaureren, niet om te verwerven en te beheren. De slapende Stichting monumentale kerkgebouwen op Texel heeft ook geen statutaire mogelijkheden voor het verwerven van vastgoed. Beide Texelse stichtingen zijn niet ingericht om een dergelijke functie in te nemen.

Subsidies

In augustus 2018 is de Subsidieregeling instandhouding monumenten in werking getreden waarin het Rijk verdeelcriteria hanteert bij het verdelen van het beschikbare budget. Jaarlijks worden eerst alle aanvragen voor werelderfgoed beoordeeld, dan de aanvragen van professionele organisaties voor monumentenonderhoud (POM) en daarna de rest. Deze verdeelsleutel resulteert in een groeiend aantal organisaties dat de POM-status aanvraagt. Met deze status wordt voorrang verkregen op de verdeling van onderhoudssubsidie op reguliere organisaties en particulieren. De POM-status is dus belangrijk, maar niet eenvoudig te verkrijgen. De organisatie moet o.a. een rechtspersoon zijn met ten minste 20 beschermde monumenten in bezit, de kwaliteit van de uitvoering van de werkzaamheden hebben geborgd, aantoonbaar vijf jaar structureel en consistent professionele omgang met beschermde monumenten hebben en financieel stabiel zijn. De Stichting SWF heeft deze status recentelijk verkregen. Deze status verkrijgen is een kwestie van opbouwen van kwaliteit en kwantiteit en een lange adem.
De gemeente Texel kan op basis van het negental rijksmonumenten in haar bezit geen POM-status verkrijgen, zonder minimaal elf beschermde monumenten over te nemen.

De gemeente kan geen ANBI-organisatie[1] zijn, waardoor ze geen aanspraak kan maken op giften en legaten.

Leegstand en herbestemming

De protestantse PKN verloor (landelijk) de afgelopen 15 jaar 13 procent van haar leden en de Rooms-katholieke kerk zelfs 25 procent.[2] De leegloop van de kerken heeft al geleid tot fusie van kerkelijke gemeentes. Verdere krimp van kerkgangers en gemeenteleden zal op (korte) termijn leiden tot het willen of moeten afstoten van de dure kerkgebouwen, omdat de onderhoudskosten niet langer opgebracht kunnen worden door de kerkelijke gemeenteleden.
De kerken hebben, ondanks de leegloop, nog steeds een centrale rol in de dorpsgemeenschappen. Een aantal kerken is het trotse middelpunt van het dorp. Ook worden de kerkhoven nog actief gebruikt. Voor doop, huwelijk en begraven heeft de kerk nog steeds een belangrijke functie.
Om afstoting te voorkomen wordt gezocht naar aanvullende functies, die activiteiten en inkomsten kunnen opleveren. In sommige gevallen zal naar complete herbestemming gezocht moeten worden.
Het Rijk heeft geld beschikbaar gesteld voor gemeentes om een kerkenvisie te ontwikkelen. Vooruitlopend op de verwachte leegstand van kerkgebouwen kan een integrale visie ontwikkeld worden hoe in de toekomst om te gaan met vrijkomende kerkgebouwen. Texel heeft in 2016 al een inventarisatie gemaakt van het verwachte vrijkomend maatschappelijk vastgoed[3], waaronder kerken. Hierin is al richting gegeven aan mogelijke herbestemmingen, maar dat zal nog verder moeten worden uitgewerkt.

Medegebruik

Toren en kerk zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Beide eigenaars hebben direct met elkaar te maken voor medegebruik van hun eigendom. Om de toren te bereiken voor onderhoud moet het kerkgebouw betreden worden. Voor het luiden van de klok voor kerkelijke bijeenkomsten wordt de torenklok gebruikt. Medegebruik kan nog verder gaan: er zijn in ieder geval met één kerkgemeente afspraken gemaakt over het uitbaten van de kerktoren voor beklimmingen. De revenuen zijn voor de kerkgemeente ten behoeve van het onderhoud van het kerkgebouw.
Dit medegebruik van de kerktoren kan belemmerend werken bij de overdracht van de toren aan een monumentenstichting als toren en kerk niet in eigendom zijn verenigd. Het torenklimmen is immers een goede bron van inkomsten die een monumentenstichting niet zou willen missen, maar de kerk evenmin.

[1] Bij legaten, schenkingen en giften aan erkende Algemeen nut beogende instellingen gelden voor de schenker belastingvoordelen in de sfeer van de inkomstenbelasting; ook de instellingen zelf profiteren van een gunstig fiscaal klimaat.
[2] NOS Nieuwsuur 14-12-2018.
[3] *Naar een toekomstbestendige invulling van vrijkomend maatschappelijk vastgoed* (vastgesteld 16 november 2016).

3.2 Keuzemodellen

Er zijn zes verschillende opties uitgewerkt waaruit een keuze gemaakt kan worden. Deze optie kan dan verder worden uitgewerkt. In het kort zijn ze als volgt in te delen:

Gemeente-varianten:

1. Onveranderde situatie. De gemeente is en blijft eigenaar.
2. Op te richten gemeentelijke monumentenstichting. Alleen gemeentelijke monumenten.

Kerken-varianten:

3. Op te richten Kerkenstichting Texel. Alleen kerken in een stichting.
4. Op te richten meerdere kerkstichtingen. Samenvoegen één kerk en toren in stichting.

Monumenten-varianten:

5. Op te richten Stichting tot behoud van monumenten op Texel. Open voor alle monumenten.
6. Overdracht aan landelijke of regionale monumentenstichting/vereniging.

Omdat de opties hierna zowel voors als tegens laten zien, is in onderstaande tabel geprobeerd om op specifieke onderdelen punten te geven aan de opties waarbij de minpunten aftrekpunten zijn.

optie	1	2	3	4	5	6
POM-status mogelijk	-	-	-	-	++	++
ANBI/derde gelden	--	-	+	+	+	+
Draagvlak kerkbesturen	++	+	+	+	+	--
Alle torens onderbrengen	++	++	++	-	++	--
Bestuurlijk inzet	0	-	-	--	0	++
Autonome overdracht gemeente	++	++	--	--	++	--
Grip op kwaliteit	++	++	-	-	-	-
Blijvende kapitaalkracht	0	-	--	-	+	++
	5	3	-3	-6	8	0

Alleen bij de monumentenvarianten is het mogelijk om de POM-status te behalen. ANBI is voor gemeentelijke organisaties niet mogelijk. De kerkbesturen hebben voorkeur voor het ongewijzigd blijven van de huidige situatie en sluiten een niet-Texelse organisatie van uit. De gemeente kan alle toren bij elkaar onderbrengen in vier varianten; bij de kerkbeheervariant is dat niet mogelijk en bij de landelijke organisatie zeer onwaarschijnlijk. Bestuurlijke inzet is het grootst bij de verschillende kerkenbeheerstichtingen en het kleinst bij volledige overdracht aan een landelijke monumentenstichting. Bij de gemeentelijke varianten en de Texelse monumentenvariant kan de gemeente autonoom besluiten over de overdracht van de torens; bij de andere drie varianten is tevens instemming van de kerkbesturen nodig omdat kerk en toren in een geheel overgedragen worden. Alleen bij de eigen gemeentevarianten kan de gemeente grip houden op de kwaliteit van de instandhouding. Op termijn hebben de POM-organisaties de grootste kapitaalkracht, vanwege de variatie in portefeuilleopbouw en niet directe politieke invloed op het budget.

Concluderend lijkt de Texelse monumentenvariant (optie 5) de meest kansrijke.
Omdat de urgentie voor het wijzigen van de beheertaak minder dringend is dan in 2017 werd gedacht, is voorlopig niets doen (optie 1) in combinatie met het maken van een kerkenvisie een positief alternatief.
De landelijke of regionale monumentenorganisatie (optie 6) is op voorhand uitgesloten vanwege het gebrek aan draagvlak bij de kerkbesturen.

Optie 1: Onveranderde situatie. De gemeente is en blijft eigenaar.

Organisatievorm	gemeente
Bezit	openbare gebouwen
Betrokken partijen	gemeente (en kerken)
Beheer	gemeente
Uitvoering	gemeentewerken/extern

De eerste optie is niks doen. Wat gebeurt er als de situatie onveranderd blijft?

Gemeente (onveranderd beleid en organisatie)

INTERN	STERKTE deskundig; ervaren; betrokken; kapitaalkrachtig	ZWAKTE budget politiek afhankelijk; geen POM-status mogelijk
EXTERN	gezamenlijk opdrachtgeverschap met de kerken KANS	toekomstige subsidies onzeker; geen giften en legaten mogelijk; leegstand van kerken; toekomstige deskundigheid, ervaring en betrokkenheid onzeker BEDREIGING

Met grote deskundigheid worden vanuit de gemeentelijke afdeling gebouwenbeheer de gemeentelijke kerktorens onderhouden. De jarenlange ervaring en betrokkenheid heeft geleid tot een goede samenwerking met de kerkbesturen. Het onderhoud van de gemeentelijke kerktorens valt onder het groot algemeen gemeentelijk onderhoudsbudget. De gemeente is tot nog toe kapitaalkrachtig genoeg gebleken om het onderhoud van de kerktorens op een afdoende niveau uit te voeren. Dat is echter geen garantie voor de toekomst. Als er bezuinigd moet worden, is het politiek afhankelijk waar er gesneden wordt. Deze onzekerheid wordt slechts deels ongedaan gemaakt door één mogelijkheid van het verwerven van externe fondsen: de SIM is ook van toepassing voor de gemeentelijke rijksmonumenten. De kerkbesturen hebben aangegeven een voorstander te zijn van gezamenlijk optrekken waar het onderhoud en restauratie van de kerkgebouwen aangaat. De kerk wil het meerjaren-onderhoudsplan maken voor het gehele kerkgebouw inclusief toren, de subsidie aanvragen, waarna kerk en gemeente gezamenlijk opdrachtgever zijn en de subsidie naar rato verdelen.
In een ongewijzigde situatie is het niet mogelijk om de POM-status te verkrijgen. Dat betekent dat in de toekomst het verkrijgen van rijkssubsidiegelden een onzekere factor wordt.

Optie 2: Op te richten gemeentelijke monumentenstichting. Alleen gemeentelijke monumenten.

Organisatievorm	gemeentelijke stichting
Bezit	kerktorens en andere gemeentelijke monumenten
Betrokken partijen	gemeente
Beheer	gemeentewerken of extern
Uitvoering	gemeentewerken of extern

Bij een gemeentelijke monumentenstichting wordt het gemeentelijk monumentenbezit overgedragen aan een stichting waarin een afvaardiging van het gemeentebestuur zitting heeft.

Gemeentelijke stichting (alleen gebouwen in stichting)

INTERN	STERKTE grip op financiën; grip op kwaliteit onderhoud; deskundigheid; betrokkenheid; kapitaalkrachtig	ZWAKTE budget is politiek afhankelijk; werk en verantwoordelijkheid blijft bij gemeente; beheert alleen gemeentelijke bezittingen; geen POM-status mogelijk
EXTERN	subsidiegelden, giften en legaten mogelijk; ANBI KANS	leegstand kerkgebouwen; minder kans op subsidies wegens geen POM-status; toekomstige deskundigheid, ervaring en betrokkenheid onzeker bij eigen beheer BEDREIGING

De gemeente subsidieert de stichting met het noodzakelijke onderhoudsbudget en brengt de kosten van het beheer en uitvoering in rekening bij de stichting. De gemeente houdt daarmee grip van de financiën en de kwaliteit van het onderhoud met de bestaande, deskundige en goed functionerende eigen organisatie. Het werk en de verantwoordelijkheid blijft bij de gemeente en daarmee de goede verstandhouding met de kerkbesturen. Als stichting kan de beheerder externe fondsen werven om een deel van de onderhoudskosten te genereren. Omdat de stichting alleen gemeentelijke bezittingen bezit en beheert is het niet mogelijk om uit te groeien tot een stichting met POM-status. Dat betekent dat in de toekomst het verkrijgen van externe subsidiegelden een onzekere factor wordt.

Optie 3: Op te richten Kerkenstichting Texel. Alleen kerken in een stichting.

Organisatievorm	Kerkenstichting Texel
Bezit	kerken en -torens
Betrokken partijen	kerkbesturen, gemeente
Beheer	stichting/inhuur
Uitvoering	extern

Een autonoom functionerende stichting waarin kerken en torens zijn samengevoegd. Het bestuur bestaat uit een afvaardiging van kerkbesturen en gemeentebestuur.

Kerkenstichting Texel

INTERN	STERKTE kerk en toren in beheer samengevoegd; kerkgenootschappen worden ontlast	ZWAKTE beheer beperkt zich tot kerken; kostbaar; te eenduidige gebouwen voor herbestemming; samenwerking verschillende geloven/kerkbesturen; POM-status niet mogelijk
EXTERN	subsidiegelden, giften en legaten mogelijk; samenwerking met andere organisaties KANS	zonder POM-status afnemende kans op subsidiegelden; herbestemming gebouwen nodig; leegstand van kerken; inhuur externe deskundigheid noodzakelijk en kostbaar BEDREIGING

De overdracht van zowel de kerkgebouwen als de torens aan een kerkenstichting Texel ontlast zowel de gemeente als de kerkgenootschappen. De torens en kerkgebouwen worden in bezit en beheer samengevoegd. Ook andere kerken kunnen aan de stichting toegevoegd worden. Dit betekent dat alle bezittingen kostbaar in onderhoud zijn en te eenduidig om bij herbestemming of medegebruik een gevarieerd aanbod te kunnen realiseren. Het onderhoudsbeheer is in handen van een professionele monumentenzorger. De POM-status kan niet behaald worden omdat daarvoor alleen monumenten meetellen en de benodigde minimumdrempel niet gehaald kan worden. Op Texel hebben negen (voormalige) religieuze gebouwen een monumentenstatus.
Met de overdracht van de kerktorens verplicht de gemeente zich tot het vastleggen van een gegarandeerd subsidiebedrag ten behoeve van het onderhoud. Een bruidsschat is ook een optie. De stichting kan als ANBI-organisatie ook belastingvrije gelden verwerven.

Optie 4: Op te richten meerdere kerkbeheerstichtingen. Samenvoegen één kerk en toren in stichting.

Organisatievorm	Stichting De Burcht; Stichting Zeemanskerk; Stichting Maartenskerk Oosterend; Stichting Waddenkerk; Stichting Hervormde kerk Den Hoorn; Stichting Hervormde kerk De Koog.
Bezit	één kerk en toren
Betrokken partijen	gemeente en kerkbestuur
Beheer	stichting/inhuur
Uitvoering	extern

Per kerkgebouw wordt een beheerstichting opgericht waarin een afvaardiging van de gemeente en het kerkbestuur zitting heeft.

Meerdere kerkbeheerstichtingen (samenvoegen één kerk en toren)

INTERN	STERKTE kerk en toren in beheer samengevoegd; kerkgemeente wordt ontlast;	ZWAKTE beheer beperkt zich tot één kerk; zesmaal onderhandelen en in zes besturen zitting nemen; kostbaar; POM-status niet mogelijk;
EXTERN	subsidiegelden, giften en legaten mogelijk; overeenstemming met één kerkbestuur KANS	minder subsidiekans wegens ontbreken POM-status; leegstand kerken; verzwakt de positie van de achterblijvers; inhuur externe deskundigheid noodzakelijk en kostbaar BEDREIGING

De overdracht van zowel een kerkgebouw als de toren aan een individuele kerkbeheerstichting ontlast zowel de gemeente als het kerkgenootschap. De toren en het kerkgebouw worden in bezit en beheer samengevoegd. Overeenstemming bereiken met één kerkbestuur is relatief eenvoudiger dan met meerdere. Daar staat tegenover de bestuurlijke last van zes besturen. Een beheerstichting staat in dienst van de hoofdgebruiker, de kerkgemeente. Het onderhoudsbeheer is in handen van de stichting. Met de overdracht van de kerktoren verplicht de gemeente zich tot het vastleggen van een gegarandeerd subsidiebedrag ten behoeve van het onderhoud of het betalen van een bruidsschat. De stichting kan als ANBI-organisatie ook belastingvrije gelden verwerven. Voor de gemeente betekent dit zes keer onderhandelen over het overdragen van een toren. De dreigende leegstand van enkele kerken is tevens een risico voor de volledige overdracht van álle kerktorens. Het afzonderlijk overdragen van de kansrijkste toren-kerkcombinatie naar een individuele kerkstichting verzwakt de positie van de overige kerken en torens om in een grotere stichting een plaats te krijgen.

Optie 5: Op te richten Stichting tot behoud van monumenten op Texel. Open voor alle monumenten.

Organisatievorm	Stichting tot behoud van monumenten op Texel
Bezit	kerktorens en andere monumenten
Betrokken partijen	gemeente, kerkbesturen, St.Dorpsherstel
Beheer	stichting/inhuur
Uitvoering	extern

Een autonoom functionerende stichting tot behoud van monumenten op Texel neemt de gemeentelijke kerktorens over voor een vastgelegde jaarlijkse bijdrage aan het onderhoud. Het bestuur wordt gevormd door een afvaardiging van gemeente, kerkbesturen en monumentenzorgers zoals Stichting Dorpsherstel.

Stichting tot behoud van monumenten op Texel

INTERN	STERKTE functioneert autonoom van gemeente; open voor behoud andere monumenten	ZWAKTE POM-status niet eenvoudig te behalen vanwege kwaliteit (professionaliteit van beheer) en kwantiteit (minimaal 20 monumenten);
EXTERN	subsidiegelden, giften en legaten mogelijk; ANBI; samenwerking met andere organisaties; behoud verweesde schapenboeten KANS	zonder POM-status minder kans op subsidie; herbestemming gebouwen nodig; bij gesplitst bezit (kerk/toren) concurrentie i.p.v. samenwerking; leegstand van kerken; financiële bijdrage gemeente in de toekomst onzeker BEDREIGING

Een autonome stichting tot behoud van monumenten op Texel kan in principe zorg dragen voor ieder monument dat wordt overgedragen aan de stichting. Dat zou een oplossing kunnen zijn voor verweesde schapenboeten, als in combinatie daarmee herbestemming mogelijk gemaakt wordt. Het onderhoudsbeheer is in handen van een professionele monumentenzorger. Alleen dan kan door uitbreiding van de portfolio op termijn gewerkt worden naar het behalen van de POM-status. Dat zal vele jaren in beslag nemen, waarbij de uitkomst onzeker is. Ook of tegen die tijd deze regeling nog van toepassing is. Met de overdracht van de kerktorens verplicht de gemeente zich tot het vastleggen van een gegarandeerd subsidiebedrag ten behoeve van het onderhoud. Deze stichting kan als ANBI-organisatie ook belastingvrije gelden verwerven. Bij voorkeur hebben de monumenten zelf een functionele financiële drager om bij te dragen aan het onderhoud. Hierin ligt een concurrentierisico bij gesplitst bezit van kerk en toren op de revenuen van het torenklimmen.

Optie 6: Overdracht aan landelijke of regionale monumentenstichting/vereniging.

Organisatievorm	Landelijke of regionale monumentenstichting
Bezit	monumenten
Betrokken partijen	Stichtingsbestuur of verenigingsleden
Beheer	Eigen organisatie
Uitvoering	Eigen organisatie

Met een landelijk of regionaal opererende monumentenorganisatie wordt het bezit en de gehele verantwoordelijkheid volledig overgedragen.

Landelijke of regionale monumentenstichting/vereniging

INTERN	STERKTE POM-status; bestaande en ervaren organisatie	ZWAKTE geen grip op beheer en inzet gemeentelijke fondsen; inbrengen bruidsschat; alleen interessant bij package deal; kerk De Waal geen (rijks)monument
EXTERN	gegarandeerde subsidies; groot netwerk van deskundigen; Texelse monumenten op landelijke kaart KANS	stiefmoederlijke behandeling; overdracht álle Texelse monumentkerken onzeker; overeenstemming tussen kerk en gemeente over overdracht; leegstand BEDREIGING

Een landelijk of regionaal opererende monumentenorganisatie is een ervaren professionele organisatie voor monumentenbehoud, die voldoende kennis, ervaring en financiële armslag heeft om monumenten aan over te dragen. De kerken en torens moeten gezamenlijk worden aangeboden en bij voorkeur alle zes. De toren van De Waal komt hiervoor niet in aanmerking omdat het (nog) geen monument is.
Het landelijk aanbod leegkomende monumentkerken is groot, dus de grote monumentenstichtingen/-verenigingen kunnen kieskeurig zijn in welke monumenten ze willen overnemen (cherry-picking). Er bestaat een kans dat enkele kerken niet worden overgenomen of dat met verschillende organisaties moet worden onderhandeld. Voor de gemeente is het alleen interessant als alle torens worden overgenomen. Er moet rekening worden gehouden met de inbreng van een bruidsschat van minstens 10 jaar onderhoudsgeld nadat het gebouw in een goede onderhoudsstaat is gebracht.
Door de nieuwe regels voor monumentenonderhoudssubsidies zullen meer kleinere monumentenorganisaties genegen zijn om monumenten buiten de regio aan te nemen om de kwantiteit te verhogen. Een stiefmoederlijke behandeling zou bij kleinere organisaties tot de realiteit kunnen behoren omdat Texel ver weg is en er water tussen zit. Daarbij zijn kleinere organisaties kwetsbaar op het gebied van deskundigheid en continuïteit.
De kerkbesturen en de gemeente moeten overeenstemming bereiken over de voorwaarden en kostenverdeling van de overdracht, omdat alleen het hele gebouw voor een externe monumentenorganisatie interessant is.

Voorstel 2017-602	Erfgoed behouden		
Doelenboom	6.1.2.1 Erfgoed behouden		
Motivatie	A) 6.1.2.8 Erfgoednota uitvoeren. In 2017 geeft de gemeente gevolg aan de Erfgoednota (communicatie, stimulering en uitvoering). De doelen die zijn gesteld, worden uitgewerkt in inspanningen, acties en financiën. Nadrukkelijk zoekt de gemeente haar partners op om daar een rol in te vervullen. B) 6.1.2.5 Beheer gemeentelijke kerktorens onder brengen in stichting. De torens van de NH kerkgebouwen zijn sinds de tijd van Napoleon in bezit en beheer bij de gemeente. Een gemeente kan slechts beperkt bij derden subsidies aanvragen voor onderhoud. Sommige gemeentes brengen deze torens daarom onder in een stichting waardoor de mogelijkheden voor subsidiering door derden ruimer worden. De gemeente wil die mogelijkheid ook onderzoeken. C) 6.1.2.6 Pilot onderwaterarcheologie vervolgen. In 2016 loopt de pilot onderwaterarcheologie. Eind 2016 wordt de pilot geëvalueerd. De gemeente verwacht een vervolg op de pilot en daarmee houdt de gemeente een taak bij de bescherming van dit erfgoed.		
Financieel	Bedrag	Lasten	Dekking
	€ 0	Structureel	Begroting 2017 e.v.
	€ 15.000	Incidenteel	Begroting 2017
	€ 50.000	Structureel	Begroting 2017 e.v.
Toelichting financieel	De financiën voor het uitvoeren van de erfgoednota. Uitgangspunt minimaal continuering bestaande budgetten met mogelijk herverdelingseffect. Uit de op te stellen erfgoednota zal blijken of extra investeringen nodig zijn. Beheer van de gemeentelijke kerktorens, incidenteel € 15.000. Voor de pilot onderwater archeologie wordt op dit moment uitgegaan van het meerjarig voortzetten van het budget. De kosten zijn geraamd op € 50.000. Uit de evaluatie zal blijken of dit voldoende is.		